

Varens romāns par vienu no spilgtākajiem tēliem, kādu Islandes literatūra jekad ir radījusi.

Fréttablaðið

Jauna, iedvesmojoša grāmata no Islandes! Šķiet, galvenās varones Herbjorgas redzējums ir tieši tas, kas mums ir ļoti nepieciešams šajā svārstīgajā un nedrošajā laikā, – viņa ir izdzīvojusi un vēsta savu stāstu. Un vēl kādu! Šo stāstu ir vērts izlasīt, lai dziļāk izprastu Otrā pasaules kara sarežģīto dabu, kā arī tāpēc, lai gūtu prieku, iepazīstot attapīgo astoņdesmitgadīgo kundzi, kuru vairs nespēsiet aizmirst.

Washington Post

Tas tik ir romāns! Halgrīma Helgasona “Sieviete 1000 grādos” ir drosmīga un izcila grāmata, es nespēju no tās atrauties. Astoņdesmitgadīgās islandietes Herbjorgas atmiņas, viņai guļot garāžā tuvumā turot rokasgranātu, ierauj lasītāju episkā stāstā par karu, zaudējumu, alkām un izdzīvošanu, stāstā, kas ved cauri gadiem un pāri kontinentiem. Vienlaikus izklaidējoša un dziļi aizkustinoša grāmata.

Hanna Kenta, rakstniece

Halgrīma Helgasona smeldzīgais un ironiskais romāns iesākas 2009. gadā, kad Herbjorga Bjornsons vada pēdējās dzīves nedēļas kādā Reikjavīkas garāžā. Viņai vēl aizvien ir rokasgranāta no Otrā pasaules kara... Bez lieka sentimenta, pavisam atklāti un nesaudzīgi, viņa ataino Islandes kultūru un raksturu, tostarp pieņem parasti noklusēto, kā arī Islandes finanšu krīzi. Gluži tāpat kā Islandes ainava, arī Herbjorga ir gan valdzinoša, gan biedējoši neparedzama...

Publishers Weekly

Hallgrímur Helgason

KONAN VIÐ
1000°

Herbjörg María Björnsson segir frá

Halgrīms Helgasons

SIEVIETE
1000
grādos

Stāsta Herbjorga Marija Bjornsons

No islandiešu valodas tulkojis
Dens Dimiņš

821.113.3-31
He 380

Hallgrímur Helgason
KONAN VIÐ 1000°
Herbjörg María Björnsson segir frá

Copyright © Hallgrímur Helgason, 2011
Published by agreement with Forlagið, www.forlagid.is
The Latvian language publication of the book was negotiated through Banke,
Goumen & Smirnova Literary Agency.
Cover design: Alexandra Buhl / Forlagið
Cover photo: © Athina Strataki / Etsa

Līdzfinansē
Eiropas Savienība

Kultūras ministrija

Projektu līdzfinansēja
Kultūras ministrija

ICELANDIC LITERATURE CENTER

This translation has been published with the financial support
from Icelandic Literature Center.

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums. Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā. Saskaņā ar Autortiesību likuma 69.¹ pantu persona ir arī mantiski atbildīga par visiem zaudējumiem un morālo kaitējumu, kuru tā radījusi ar autortiesību pārkāpšanu.

© Tulkojums latviešu valodā, Dens Dimiņš, 2023

© Literārā apdare, mākslinieciskais noformējums, izdevums latviešu valodā

Apgāds Zvaigzne ABC, 2023

ISBN 978-9934-32-156-6

Sieviete 1000 grādos ir romāns. Zināmā mērā tas ir balstīts reālos notikumos un reālos cilvēkos, kas dzīvoja un nomira. Tomēr vajadzētu uzsvērt, ka stāsts ir daiļliteratūra. Varoņi Hanss Henriks, Gudrūna Marsibila un Herbjorga Marija ir *izdomāti varoņi*. Autors lūdz lasītājus izrādīt sapratni pret lomu modeļiem un nejaukt to patiesos stāstus ar likteņiem, ko viņš tiem lēmis šajā grāmatā. Vēsture ir balstīta faktos, literatūra – iztēlē.

HH

1929. GADA MODELIS

2009

Es dzīvoju viena garāžā kopā ar portatīvo datoru un vecu rokasgranātu. Tā ir ļoti omulīgi. Gulta ir slimnīcas gulta, un citas mēbeles man nav vajadzīgas, izņemot tualetes podu, ko man ir baigi grūti lietot. Tas ir diezgan patālu, visu to gabalu no gultas un vēl to pašu attālumu līdz stūrim. Es to saucu par *Via Dolorosa*, to, kas man jānostaigā trīsreiz dienā kā kuram katram reimatisma piemeklētam spokam. Mans sapnis ir dabūt sev pierīkotu *katetru un pīli*, bet mans iesniegums ir iestidzis sistēmā. Visur aizcietējumi.

Te ir maz logu, bet pasaule man parādās datora ekrānā. E-pasti nāk un iet, un svētītais feisītis turpinās kā pati dzīve. Ledāji kūst, prezidenti kļūst tumšāki, un ļaudis sūdzas par zaudētajiem auto un mājām. Bet nākotne gaida pie bagāžas lentes, šķībacaina un ņirdzīga. Jā, jā, es tam visam sekoju līdzī no baltas segas apakšas. Es te guļu kā bezjēdzīgs liķis un gaidu, kad nomiršu vai saņemšu no nāves dzīvi pagarināšu šprici. Viņas pie manis iegriežas divreiz dienā, meitenes no Reikjavīkas Mājas aprūpes dienesta. Rīta maiņa ir īsts jaukumiņš, bet pēcpusdienu vecene ir ar aukstām rokām un smirdīgu elpu, viņa tukšo pelnutraukus ar neko neredzošu skatienu.

Bet es aizveru acis uz pasauli, izslēdzu lampu virs galvas un ļāju rudens tumsai piepildīt garāžu, pa mazu lodziņu augstu

sienā es varu saskatīt slaveno *Miera kolonnu*. Jo nelaiķis Džons Lenons ir pārvērstis gaismā, kas krīt pār Islandi gluži kā mežu dievs Ovidija dzejās, un garās naktīs viņš izgaismo tumšo līci. Atraitne bija tik jauka un noregulēja viņu vertikāli tieši tā, lai es varu redzēt. Jā, ir labi aizmigt, atceroties senas kaislības.

Protams, var teikt, ka es tikai nīkstu te garāžā kā kura katra antīka mašīna, kas ir savu nokalpojusi, un kaut kad es to minēju Goijem¹. Viņš ir precējies ar Doru, šī ģimene man izīrē garāžu par 65 000 ISK mēnesī. Vecais labais Gudjons smējās un nosauca mani par oldsmobili. Es pasērfoju netā un atradu *Oldsmobile Viking* 1929. gada modeļa bildi. Godīgi sakot, es neapzinājos, ka esmu kļuvusi tik veca. Tas modelis izskatījās kā drusku uzlabota zirgu kariete.

Esmu nogulējusi šai garāžā kādus astoņus gadus un esmu palikusi uz gultas tās sasodītās emfizēmas dēļ, kas mani nomoka jau trīstik ilgi. Es tik tikko varu pagriezt galvu, kad man sāk trūkt elpas, smakšana nav nekāda foršā sajūta, *neaprakto mokas*, kā viņi to dēvēja senlaikos. Bet man tas ir no pīpēšanas desmitgadēm. Esmu vilkusi dūmu jau no 1945. gada pavasara, kad kārpains zviedrs pirmo reizi iepazīstināja mani ar šo brīnumu. Un smēķa uguns turpina mani sildīt. Man piedāvāja *skābekļa brilles* ar attiecīgām elpceļu caurulēm, tipa, būšot vieglāk elpot, bet, lai es dabūtu to skābekļa balonu, man tika pieteikts atnest pīpēšanu “ugunsbīstamības dēļ”. Īsi sakot, man bija jāizvēlas starp diviem zaldātiem – krievu Nikotīnu un britu lordu Skābekli. Izvēle nebija grūta.

Pirmo nedēļu es vilku elpu kā kravas vilciens un iešana uz ateju aizvien bija manas lielākās mokas. Bet mazo Irbi es turp dzenu ar prieku un priecājos dzirdēt viņas, jaunaviņas, balsi. Viņa ir mans balsts.

¹ Oriģ. *Gauji*, mīļvārdiņš no *Guđjón*, Gudjons. (*Šeit un turpmāk – tulkotāja piezīmes.*)

Mājās Svefnejjarā¹ bija neliela aliņa ar nosaukumu “Puišeļu ala”, un no neatminamiem laikiem tur vīri devušies pa darīšanām. Bet ceļš uz to saucās “Jārlu nogāze”. Kad kāds gāja nokārtoties, teica “aizvedišu jārlu”. Tādi joku plēsēji bija mūsu senči.

Ai, nu gan es te gvelžu niekus. Kad cilvēks piedzīvojis visus interneta notikumus, veselu kuģa kravu ar dienām, nav viegli izšķirt to vai citu lietu. Viss šķietami saplūst tādā kā laika putrā. Es vai nu atceros visu vienlaikus, vai neatceros vairs itin neko.

Jā, un, kad mūsu svētītā nācija sabruka, ir jau kāds gads apkārt, Mage² dabūja dārzā just sekas no banku sabrukuma, tās ķēra taisni jauno verandu, vēl iesita plaisu lielajā logā. Bet tas viss droši vien ir subjektīvi. Kopējas un Dora man stāsta, ka pilsēta tā arī neesot mainījusies. Nav redzamu sabrukuma pazīmju Reikjavīkā – atšķirībā no Berlīnes, pa kuru es klīdu pēc kara beigām kā jauns skuķis. Un es nezinu, kā ir labāk – kad sabrūk redzami vai slepus. Vismaz zinu pēc savas pieredzes, ka mans Dienderis izlaida visu gaisu, sašļuka kā balons; un necik daudz pašpaļāvības viņā vairs nebija, kad bijusi sāka ņemties ar citu veci. Mage šancēja *KB-bank*, viņš saistīja savu akciju kursu ar lampiņu mirkšķināšanos datora ekrānā, kaut kādu sarkanu svītru, ko man reiz lepns rādīja. Protams, tā nebija zaudējusi spožumu, tā bija skaista kā liesma krāsni, tikpat uzticama.

Man Dižkrīze³ bija viens vienīgs prieks. Visus treknos gadus es nogulēju gultā un ļāvu, lai naudaskāre aprij visus manus uzkrājumus, tā ka mani neuztrauca tas, ka tie nosvilst kā salmi sārtā, jo man tai laikā nauda jau bija kļuvusi vienaldzīga. Mēs izniekojam dzīvi, krājot pensijai, un, kad tā pienāk, cilvēkam vairs nav nekādu konsumerisku sapņu, tikai tas par čurāšanu guļus. Es jau

¹ *Svefneyjar*, neliels salu arhipelāgs Breidafjordā Rietumislandē. Māju un salu nosaukumi lielākoties ir autora fantāzijas auglis.

² Oriģ. *Maggi*, mīļvārdiņš no *Magnús*, Magnus(s).

³ Runa ir par 2008. gada oktobra finanšu krīzi, kad Islandē bankrotēja lielākās bankas un sākās tautsaimniecības lejupslīde.

neko nesaku, varbūt nebūtu ne vainas nopirkot sev kādu vācu zēnu un likt viņam puskailem stāvēt sveču gaismā un skandēt vecai gultaslūžņai Šilleru, bet tagad, zināms, mums valstī tirgošanās ar miesu ir aizliegta, tā ka nav ko par to žēloties.

Man ir atlikušas tikai dažas nedēļas, divi bloki *Pall Mall*, dators un rokasgranāta, un es nekad neesmu jutusies labāk.

2

FEU DE COLOGNE

2009

Granāta ir veca Hitlera ola, kas man tika pēdējā pasaules karā, un tā mani ir pavadījusi visos dzīves ceļos, visās manās laulībās, priekos un bēdās. Tagad būtu pašā laikā to iedarbināt, bet gredzens nolūza jau pirms daudziem gadiem kaut kādā ļaunā manas dzīves dienā. Protams, tā nav ļoti tikama nāve, dabūt krūtīs uguns vētru, kas beigās norauj tev galvu. Un es arī šai bumbiņai, mīlulītei, esmu dikti pieķērusies pēc visiem šiem gadiem. Mazbērniņiem būtu skumji, ja viņi to nevarētu izbaudīt – kā dzimtas mantojumu uz sudraba paplātītes.

*Meine geliebte Handgranate*¹ ir lieliska savā viltībā, tā labi ietilpst saujā, tā atvēsina nosvīdušu plaukstu ar savu auksto tērauda apvalku, pilna iekšēja miera. Tas akurāt ieročos ir tik nozīmīgi: lai arī var būt nepatīkami ļaudīm, kuri trāpās pa ceļam, tie saviem īpašniekiem sniedz lielu mierinājumu. Reiz pirms daudzām pilsētām man gadījās aizmirst šo zelta olu taksometrā, un es pilnīgi zaudēju mieru, iekams nebiju to atguvusi pēc neskaitāmiem vājprātīgiem zvaniem uz takšu kompāniju. Taksists stāvēja uz kāpnēm diezgan apjucis un netika gudrs:

¹ Mana mīlotā rokasgranāta. (*Vācu val.*)

“Tā taču ir sena rokasgranāta?”

“Nē, tas ir juvelierizstrādājums. Esi dzirdējis par Valdnieka olu?”

Katrā ziņā es ilgu laiku to glabāju rotaslietu kastē. Kas tas ir? – man reiz rietumfordietis Bairings noprasīja, kad mēs braucām uz deju zāli. Tās ir smaržas, *Feu de Cologne*. Ak tā? – jūrnieks brīnījās. Vīrieši noder dažām lietām, bet ar *ātru procesoru* tie gan neizceļas.

Un nekad neskādēja zināt, ka tev ir rokasgranāta kabatā, kad vakara gaitā tev piesienas kaut kādi kretīni un velkas pakaļ līdz mājai.

Tagad es turu viņu uz naktsgaldiņa vai netirās veļas grozā; es perinu vācu tērauda olu kā pēckara vista, kas gaida uguns izšķilšanos. Tas noteikti nekaitētu mūsu bezsmadzeņu nācijai, kas par tādu ir kļuvusi pilnīgi bez vardarbības. Visiem nāks par labu, ja aizlidos mājas fasāde, ja viņi dzirdēs, kā sprakšķēdams sadeg viņu bērns vai kā mīļoto ķer šāviens mugurā. Man vienmēr ir bijis grūti komunicēt ar ļaudīm, kuriem nekad nav nācies kāpt pāri liķiem.

Bet varbūt tā uzsprāgs, ja es to nometīšu uz grīdas? Rokasgranātām patiek akmens flīzes, es reiz dzirdēju kādu sakām. Jā, protams, nebūtu ne vainas aiziet nebūtībā ar tādu lielu “bums”, lai manas miesas lēverus sedz putekļi un gruveši. Bet, pirms es uzsprāgstu, ļaujiet man izstāstīt savu dzīvi.

3

BJORNSONA K-GS

1929

Es piedzimu 1929. gada rudenī metāla šķūnī Īsafjordā. Tad man piekarināja to dīvaino vārdu, Herbjorga Marija, kas man nepiestāvēja nevienā acī, tas nepiestāvēja arī pats sev. Kaut kāds

pagānisma un kristietības bastards kā eļļa un ūdens, kas mani virmuļo un nespēj nonākt mierā.

Mamma gribēja man likt vecāsmātes vārdu Verbjorga, bet vecāmāte pat dzirdēt par to negribēja. “Nu kur tu bērnu ar tādu vārdu liksi, zvejnieka būdā, vai?” Viņa izteicās, ka dzīve zvejnieka būdā esot elle, viņa lādēja savu mammu par to, ka tā nokristījusi viņu šādā kauna vārdā. Vecāmāte Verbjorga noairēja septiņpadsmit sezonas starp Bjarnejaru un Odbjarnarskeru, ziemā, pavasarī un rudenī, “vispretīgākajā lietū, kāds vien jūras ellē ir radīts, lai arī uz cietzemes jau nebija labāk”.

Tēvs vēstulē uz Īsafjordu ierosināja vārdu “Verbjorga”¹ nomainīt ar “Herbjorga”², un, tā kā māte viņu neienīda pietiekami stipri, viņa piekrita. Es pati būtu izvēlējusies savas vecvecmāmiņas vārdu no mātes puses, viņu sauca Blomeija³ Efemija Bergsveinsdotira no Bjarnejaras. Viņa bija vienīgā sieviete ar šādu vārdu Islandes vēsturē līdz pat 20. gadsimtam, kad, jau nogulējusi piecus gadu desmitus zem zemes, viņa tika pie divām vārdamāsām. Viena bija tekstilmāksliniece un dzīvoja tālā šķūnī Hetlisheidē, bet otra Blomeija mūs pameta un nomira jauna, tomēr turpina dzīvot vistālākajā miestā manas apziņas nomalē un reizēm parādās man uz tā zāles pleķīša, kas aug starp sapni un īstenību. Blomeija vienmēr ir bijusi man vismiļākā no Breidafjorda salām, lai arī to vēl neviens nav atklājis.

Patiesībā cilvēkiem vajadzētu dot vārdus kā piedzimstot, tā arī nomirstot. Un ļaut pašiem izvēlēties vārdu, ko nesīsim bērēs un uz kapa krusta mūžu mūžos. Es pilnīgi redzu savējo: *Blomeija Hansdotira (1929–2009)*.

Tajos laikos nevienam nebija dubultvārda, bet mammu, kas bija gudra un skaista, pirms manas dzimšanas piemeklēja vīzija: viņai kalna ieplakā otrpus fjordam parādījās Dievmāte – viņa

¹ Burt. ‘vīrs’ un ‘glābiņš’.

² Burt. ‘karaspēks’ un ‘glābiņš’.

³ Burt. ‘puķu sala’.

sēdēja uz klintsradzes un bija apmēram 120 metru gara. Tāpēc viņas vārdu pievienoja manējam, un no tā, saprotams, man nāca kaut kāda svētība. Katrā ziņā esmu sasniegusi to dzīves virsotni, kad vecuma nespēks sien pie gultas.

Marijas vārds mazina mana vārda skarbumu, tomēr es šaubos, vai vienā ķermenī ir dzīvojušas divas vēl nesaderīgākas sievietes: viena glāba karaspēka vīrus no tā, ko otra deva tikai savam dievam un nevienam citam.

Man neiedeva patronīmu “-dotira”, uz kādu ir tiesības visām islandiešu sievietēm, bet piekabināja uzvārdu ar “-sons”. Mana tēva dzimta, kurā bija vieni vienīgi ministri un vēstnieki priekšā un pakaļā, bija izglītojusies pa ārzemēm, kur neviens nesaprot, kas ir patronīms. Tā nu visa dzimta tika piesaistīta vienam cilvēkam; mums visiem nācās nest vecātēva Sveina tēvvārdu (kurš beigu beigās kļuva par pirmo Islandes prezidentu). Tā nevienam vairs neizdevās tikt pie sava vārda, un kopš tā laika šai dzimtā vairāk ministru un prezidentu nav bijis. Vecaistēvs bija ticis pašā virsotnē, un mums, bērniem un bērnubērniem, nācās vilkties pa nogāzi lejup. Ir grūti saglabāt cieņu, kad viss allaž iet tikai uz leju. Bet, protams, reiz pienāks arī brīdis, kad būsīm nonākuši pilnīgā dūkstī, un tad nu Bjornsona dzimtu atkal gaidīs augšupeja.

Mājās Svefneijarā mani vienmēr sauca par Heru, un, kad mēs ar vecākiem pirmo reizi viesojāmies pie radiem Kopenhāgenā – toreiz man bija septiņi gadi –, jītlandietei ķēkšai Hellei bija grūti to izrunāt, viņa mani sauca te *Herre*, te *Den Lille Herre*.¹ Tēvocim Pūtem (Sveinam, tēvabrālim) tas likās traki smieklīgi, viņš vairs nekad mani nesauca par Heru, bet vienmēr par Bjornsonkungu, piemēram, pusdienlaikā, kad vajadzēja saukt pie galda: “Bjornsonkungs, lūdzu!” Sākumā tāds joks mani besīja, jo es biju puiciska paskata, bet šī iesauka nostiprinājās, un es pamazām ar to apradu. Tādā vīzē jaunkundze kļuva par kungu.

¹ Mazais kungs. (*Dāņu val.*)

Mazajā kafūzī pie zilās jūras man tika pievērsts ne mazums uzmanības, kad es piecdesmitajos gados pēc ilgas uzturēšanās ārzemēs pārrados dzimtenē, jauna un žilbinoša dāma ar meikapu un *worldly ways*¹, kā tāda maza Merilina ar astonpadsmit pava-doņu svītu, un vārdu, kas bija gandrīz kā skatuves mākslinieka pseidonīms. “Starp viesiem bija arī Herras Bjornsones j-kdze, Islandes prezidenta mazmeita, kura pievērš sev uzmanību ik uz soļa – ar savu nepiespiestību un kosmopolītisko glanci. Viņa ir nesen pārradusies dzimtenē pēc ilgstošas uzturēšanās Ņujorkā un Dienvidamerikā.” Tā mans neveiksmīgais vārds tomēr atnesa man zināmu veiksmi.

4

IRBE

2009

Nuja. Te nu redzam mūsu Irbīti, šito mazo maitu. Kā balti ziedošu rozi, kas uzplaukst nakts tumsībā.

“Labrīt, dārgā Herra. Kā iet?”

“Ak, aiztaupi man savu pieklājību.”

Aiz loga tikko sāka svīst gaisma. Šī diena svīdīs un nosvīdīs kā visas pārējās. Dāņi saka *daggrý*².

“Tu jau sen pamodies? Ziņas redzēji?”

“Ak jā. Krīzes postījumi turpinās...”

Viņa novelk mēteli, šalli un cepuri. Un nopūšas. Būs auksts, muļķīgais piejūras vējš, tāpēc labāk ir tupēt iekšā vienai pašai garāžā, kur tev ir parūka matu vietā un nevis kamīns, bet dators. Ja es būtu piselīgs un sirdsšķīsts jauneklis, tad bez liekām pārdomām apprecētu šo meiteni. Jo viņa ir labuma un mīluma

¹ Izlaidīgu dzīvesveidu. (*Angļu val.*)

² Rītausma. (*Dāņu val.*)

iemiesojums. Ar debešķīgi sārziem vaigiem. Tās, kas allaž sārtas paliek, tādas nepiekrāpj. Es pati biju nodevīgi bāla no bērna autiņiem, bet tagad esmu sirma, sadzeltējusi kā mironis sēžu zārkbaltā naktskrekļā. Kā žids gāzes kamerā, kur nav gāzes.

“Tu ēst negribi?” Irbe pavaicā, ieslēdz gaismu virtuves stūrī un šiverē pa visiem plauktiem un skapjiem, kas redzami pa labi no borta – no mana gultas kuģa, apsegtā ar deķi. “Auzu putru, kā parasts?” Viņa to saka ik rītu, noliecoties pie mazā ledusskapeļa, kuru man atdeva Dora un kurš ar savu ledaino rūkoņu reizēm man naktīs traucē gulēt. Jāatzīst gan, ka augumā pasikajai Irbucei diezgan paplata pakaļa trāpījusies un kājas kā četrdesmitgadīgu bērzu stumbri. Droši vien tāpēc viņa nekad nav dabūjusi, nabaga radība, un palikusi vecmeitās, dzīvo māmuļas namā. Ko tie vīrišķi saprot, ka laiž garām tādu krietnu un glītu meitieti? Ar tik gludu, mīkstu ādu.

“Nu, kā iet? Kā pavadīji brīvdienas? Kādu džeku sašņorēji?” es, taustiņus klabinādama, apvaicājos un ievelku dziļu elpu. Emfīzēmas slimniecei tas ir bezgala garš teikums.

“Ko?” viņa pārvaicā ar balti zilo piena paku rokās kā riktīga bremze, kāda viņa bieži ir.

“Nu, tu devies kaut kur izklaidēties? Drusku uzlabot omu?” es jautāju un nepaceļu acis. Jēziņ, mana balss tiešām skan kā pirmsnāves gārdziens.

“Izklaidēties? Nē, tikai palīdzēju mammai. Viņa mainīja aizkarus viesistabā. Un svētdien, tas ir, vakar, mēs kopā braucām uz laukiem ciemos pie vecāsmammas. Viņa dzīvo Hetlā.”

“Tev vajag drusku padomāt par sevi, Irbuc.” Es iepauzēju, ievelku elpu, tad runāju tālāk: “Tu nedrīksti izniekot savu jaunību ar tādām vecām tantēm kā es. Bērnu radišanas laiks ir ai, cik īss.”

Man viņa tik ļoti patīk, ka es netaupu runas orgānus, kaklu un plaušas. Uznāk reibonis kā mušu mākonis acu priekšā, un tad tās

visas nosēžas uz maniem redzes nerviem un kopā triec pret tiem savus dzelzs spārnus. Au, žēlīgā debess.

“Bērnu radišanas laiks?”

“Jā. Uf, juhū, viņš man tiešām atbildēja?”

“Kas?”

“Mans Maiznieks.”

“Maiznieks?”

“Jā, viņu sauc Maiznieks. Nu gan es viņu esmu iekveldinājusi!”

“Tev ir tik daudz draugu,” viņa nosaka un ķeras pie trauku mazgāšanas.

“Jā, viņu skaits jau pārsniedz septiņus simtus.”

“Ko? Septiņus simtus...”

“Jā, feisbukā.”

“Tu esi feisbukā? Nezināju. Vari parādīt?”

Viņas smaržu mākonis nolaižas pār mani, kad es izsaucu savu lapu no maģiskā tīmekļa dziļumiem.

“Oho. Forša bilde. Kur tā ir uzņemta?”

“Bairesā. Ballē.”

“Bairesā?”

“Jā, Buenosairesā.”

“Ko, ko? Tas ir tavs statuss? *Is killing dicks?* Ha-hā.”

“Tā man gūgle iztulkoja “piemiegt ar aci” (*drepa tittlinga*), vakar man sametās pagalam garš laiks.”

“Ha-hā, un te stāv rakstīts, ka tev ir tikai 143 draugi. Tu teici, ka esot septiņi simti.”

“Jā, bet šī ir tikai mana personīgā lapa. Man vēl ir citas personības.”

“Vairākas feisbuka personības? Tas ir atļauts?”

“Manuprāt, šai pasaulē nekas nav aizliegts.”

Irbe priecīga izmet “ko, tiešām?” un atkal dodas uz virtuves stūri. Vienkārši pārsteidzoši, cik labi tu, cilvēks, jūties, kad blakus kāds strādā. Manī to teic zilās asinis. Man rados puse jūras, puse kalnu, tāpēc es ātri iemācījos pavērt stakli. Mana caur un cauri

dāniskā vecāmāte no tēva puses bija priekšzīmīga vergture, lai arī pati strādāja vairāk par visiem. Viņa bija mūsu pirmā prezidenta pirmā lēdija. Pirms katras pieņemšanas viņa nervozi stāvēja pa banketa zāli ar vienu papirosu mutē, otru rokā, mēģinot visu paturēt prātā un visus pareizi sasēdināt. Nekā nedrīkstēja pietrūkt, visam jānotiek bez misēkļiem. Citādi posts un negals tautai un zemei. Ja amerikāņu vēstniekam rīklē ieķertos asaka, tas apdraudētu Māršala plānu. Viņa zināja, ka sarunas par nolīgumiem neko daudz vai pat vispār neko nemaina. *Det hele ligger på gaffelen!*¹

Vecaistēvs nekad nebūtu kļuvis par prezidentu, ja nebūtu vecāsmātes Georgijas, – gan jau kāds viņam to būs pateicis. Viņa bija īsta dižciltīgā, visi viņas klātbūtnē jutās labi, gan bagātie, gan nabagie, viņai bija tas, ko dāniski sauc par *takt og tone*², viņa apbūra pat tādus vecus plintniekus kā Eizenhauers.

Tā bija nudian lieliska sava laika gara izjūta, kas izraudzījās šo pāri pārstāvēt nesen dzimušo republiku: viņš bija islandietis, viņa – dāniete. Tajā bija kaut kas pieklājīgs pret kādreizējo kungu nāciju. Lai gan mēs bijām šķīrušies no dāņiem, mūs ar viņiem tik un tā saistīja laulība.

5

MAIZNIEKS

2009

Maiznieks Matavu dzīvo Hararē, senās Rodēzijas galvaspilsētā, tagad šo valsti sauc par Zimbabvi, ja var ticēt Vikipēdijai. Viņš ir gadus trīsdesmit vecs benzīna kannu iznēsātājs, melns kā nafta un ar tādiem inuīta vaigukauliem, bet sirds mīksta kā siers.

¹ Viss karājas uz dakšinas. (*Burtisks tulk. no dāņu val.*)

² Takts un labais tonis. (*Dāņu val.*)

Maizniekzellis ir trakoti pavilcies uz tādām vecenēm kā es. Viņš tā tvīkst pēc šiem 40 vēža saēstās miesas kilogramiem, kas man, šo rindu autorei, ir vēl atlikuši. Lūk, viņš man raksta angļu valodā:

“Hallo, Linda!

Liels paldies par e-pastu. Tas ir labs. Skatos uz tavu foto, tā ir laba. Tava seja ir kā ledus klucis. Ir labi, ka tev ir labāk kājas lūzumā. Ir arī labi tikt prom no pilsētas, kad tā gadās. Tavas ziemeļīgās acis pavada mani uz darbu no rītiem kā leduszils kaķis.

Ar naudas vākšanu iet labi. Es dabūju 2 dolārus vakar un 3 aizvakar. Cerams, nākamvasar man būs pietiekami. Vai tur nav ļoti auksts?

Tagad es pastāstīju benzīntanka puisiem par tevi. Viņi visi piekrīt, ka tu esi daile. Viens, kurš piebrauca man uz mašīnas, teica, ka atceroties tevi no konkursa laikiem. Viņš izteicās, ka Islandē sievietes esot skaistas, tāpēc ka sievietes aukstā vietā labi saglabājas.

Mīlu. Maiznieks.”

Viņš krāj naudu, lai atbrauktu uz šejieni. Salašņa. Viņš vai no ādas lien laukā, mācīdamies islandiešu valodu, rij sasalušus lietvārdus un loka ledainus islandiešu darbības vārdus kā stiprs vīrs tērauda armatūru. No saviem pielūdzējiem Linda pieprasa vismaz tik daudz pūļu kā apgūt valodas pamatus, un tagad viņai ir vesels mācekļu tīkls visā pasaulē. Visu Islandei. Tātad Lindas uzvārds ir Pjētursdotira, viņa 1988. gadā kļuva par Mis Pasauli. Savā nerātībā es aizņēmos viņas vārdu un seju, kad jaunais slimnieku kopējs Boass (kurš tagad ir aizbraucis mācīties uz ārzemēm) uztaisīja man e-pastu: lindapmissworld88@gmail.com. No tā man nāk daudz interesantu stāstu, kuri īsina man garos un tumšos rudens vakarus.

Maiznieks ir nevaldāms romantiķis, tomēr it nemaz nav piesārņots ar Rietumu klišejām, kuru 50 gados starptautiskajā mīlas tirgū man ir ticis vairāk, nekā vajag. Šodien viņš uzrakstīja:

“Kad mīla ir tālu, mēs šai zemē sakām, ka cilvēks aiz ilgām ēd puķes. Un es to tagad daru tevis dēļ, Linda. Tevis dēļ es šodien ēdu sārtu rozi, ko atradu Parkā. Vakar apēdu baltu neļķi, ko mamma atnesa no tirgus. Rīt apēdišu saulespuķi, kas te aug mūsu dārzā.”

Būs skumji, kad viņš uzzinās par skaistuma karalienes nāvi, ko man, protams, agri vai vēl nāksies sarīkot. Tad Hararē tiks rīkota puķu un vainagu maltīte.

6

KEIPTAUNA

1953

Kādu vasaru es pati biju Āfrikā, bet to drīzāk vajadzētu saukt par ziemu. Keiptaunā var būt auksti, un es nekad neesmu redzējusi vēl greizākus vējā augošus kokus kā turienes krastos, pat šeit, mūžīgo vētru zemē ne.

Jāteic gan, ka Dienvidāfrikā es jutos vienkārši drausmīgi, mani visu laiku mocīja sirdsapziņas pārmetumi par krietnajiem nēģerīšiem, kuri mīt šai zemē, jo viņi visi, protams, domāja, ka ar savu sniegbalto ādu arī es esmu būriete, kas piekrīt *aparteīdam*, lai gan nekad neesmu bijusi neglīta.

Tur manī no jauna atmodās rasiste, ko es domāju esam jau sen atstājusi Dānijā. Vienīgās tautas, ko es nīstu no sākta gala, ir dāņi un būri. Pirmos par augstprātību, kas nāca pār mani bērnībā, bet otros par visai pasaulei zināmajām pastrādātajām nelietībām, kas, man šķita, vēl turpinās par spīti visiem svētā Mandelas centieniem. Šo rasi nicināt nav grūti, jo no visiem zemes bērniem tai ticis visnecilākais izskats. Gadsimtiem ilgi viņos mājojis naidis pret melnajiem, un beigu beigās viņi kļuva par gara puvi, kas

pārgāja uz matēriju un sāka deformēt ķermeni un seju. Neglītā sejā ir redzami visi tēvu grēki.

Visvairāk mani Āfrikā pārsteidza tas, cik tā ir tīra un spoža. Patiesību sakot, tā man atgādināja Islandi. Braukt pa asfaltu Krīgera Nacionālajā parkā bija tāpat kā likumot pa krūmaino ceļu Tingvetlirā. Un pats parks, ko dēvē par zooloģisko dārzu bez krātiņiem, ir tāds, ka tur var brīvi braukt gar lauvu alām, bet nav ieteicams māt hiēnām, izbāžot roku pa logu, ja vien nav vēlmes palikt bez plaukstas. Šo vareno dabas paradīzi izveidoja būri, pirms tam iznīcinot dažas tur agrāk dzīvojušās ciltis. Lai baltais cilvēks varētu aplūkot par sevi vēl plēsonīgākus, asinskārākus zvērus, viņam vispirms bija jāapēd daži melnie.

Tomēr vasara bija izdevusies izcila. Bobs vēl bija jautrs (viņš bija viens no tiem vīriešiem, kas ir superīgi pirmos sešus mēnešus, bet pēc tam kļūst neizturami), un šim medusmēlīgajam muldoņim izdevās notirgot mani fotogrāfiem. Es uz diviem mēnešiem kļuvu par bilžu mauku un par labu naudu sadzīvoju ar kēksiņiem un automašīnu kapotiem. Ir daudzkārt pierādīts, ka mantu var pārdot veiksmīgāk, ja tai blakus noliek pasaules vecāko un labāko preci. Man drausmīgi riebās šis darbs, un es atteicos no vairākām sesijām, proti, nebiju ar mieru rādīt pakaļu Galdakalna (*Table Mountain*) apkārtnē, tomēr man jāatzīst, ka doma par to, ka manas gūžas tiks uzblīst staklēm kaut kādā Dienvidāfrikas riepju servisā, glaimoja manai sievišķajai patmīlai, lai arī vienlaikus man kā domājošai būtnei bija derdzīga.

Un te ir viena no galvenajām problēmām sievietes dzīvē: mēs gribam, lai uz mums skatītos, bet nedzirdami un arī lai mūsos klausītos, bet neredzami. Mēs gribam skraidīt apkārt brīvas, bet arī lai mums sekotu acis un objektīvu lēcas. Vismaz tikmēr, kamēr nepāriet jaunības trakums. Pēc tam kad es trīsdesmit gadu vecumā pati sāku mācīties fotografēšanu, man pārgāja interese par visu to noņemšanos ar skaistumu. Tā, kura pārvērš sevi ikonā, zaudē runas dāvanas, jo, lai arī attēls izteic vairāk nekā tūkstoš

vārdu, tie nāk ne no viņas, bet gan skatītāju mutes. Līdz ar to vairākums vīriešu alkst pēc mēmām sievietēm, tomēr vienlaikus grib, lai šī smalkā prece tiktu piegādāta ar dzirdīgām ausīm. Esmu redzējusi daudzas, kas klusēdamas iepeld laulības ostā, bet, kad skaistums sāk vīst, runā vienā runāšanā. Mana Doriņa ir viens no tādiem vīstošiem smukģimīšiem, kas tagadiņās runā tik daudz, ka Gudjons lielāko daļu laika pavada džipā. Vislabāk būtu, ja veči prastu ar mums apieties kā ar sev līdzīgām, kā saviem miesīgiem brāļiem, kā vīriešiem, kam ir neparasti skaista āda. Viņi varētu šad tad to atcerēties, bet, no otras puses, pieņemt mūs bez visādām āksteklībām. Vismaz tik ilgi, pirms piedzeras.

Bet man neienāca prātā viena lieta, kamēr Bobs nēsāja mani uz rokām pa dažādiem Keiptaunas bāriem, kad es vienā vakarā atteicu trim džekiem uz kuģa klāja kaut kur uz dienvidiem no ekvatora vai sēdēju ģimenes lokā lielās dzirēs Besastādirā¹, nespēdama nolaist acis no Marlēnas Dītrihas, – ka man būs lemts mūža beigās palikt vienai, pamestai slikti apkurinātā garāžā kaut kur Grensausā², es būšu appelējusi un nošņurkusi, ar klēpjatoru gultā un nāves ķetnu uz pleca.

7

SVEFNEIJARA

1929

Tā teikt, esmu dzimusi Mēness ielā³ Īsafjordā 1929. gada 9. septembrī. Mammu bija aizsūtījuši prom no acīm, lai viņa piedzemdē

¹ Oriģ. *Bessastaðir*, vieta nedaudz ārpus Reikjavīkas Aulftanesas puslā (*Álftanes*), kur atrodas prezidenta rezidence.

² Viens no Reikjavīkas nomales rajoniem.

³ Tāpat kā Halgrīma Helgasona romāna “101 Reikjavīka” latviešu tulkojumā (2007), arī šeit ielu nosaukumi no islandiešu valodas pārsvarā ir tulkoti, bet nav skaidroti sīkāk.

to, ko neviens negribēja redzēt un kam nekad nebūtu bijis jābūt, tas ir, mani. Lai iekļūtu tēva smalkajā ģimenē, bija jāsasniedz minimālais vecums, tā nu pirmos septiņus manas dzīves gadus mēs ar mammu pavadījām vienas, bijām kalpībā pie Svefnejaras zemnieka Eisteina un viņa sievas Olīnas Sveinsdotiras no Hergilseijas.

Līna¹ bija ļoti jauka sieviete ar platu seju, kuplām krūtīm un allaž ar dzejas vārsēm uz lūpām; viņai bija mīksta sirds un izcili stipras rokas, kā jau tajos laikos teju visām sievietēm, bet ar laiku viņa kļuva stīva, jo kājās iemetās reimatisms. Viņa vadīja prāvo saimniecību kā kuģa kapteinis: ar vienu aci raudzījās viņos, ar otru pieskatīja plīti. Manai mammai viņa bija kā māte, jo, lai arī vecaimammai bija daudz labu īpašību, mātišķs siltums viņai tomēr nepiemita. Sagādīšanās un Radītāja gribas dēļ vecāmāte mūža nogalē nonāca Svefnejarā, tikai nevis lauku saimniecībā, bet gan vecā laivu novietnē pie Veceņu līča kopā ar trim citām vecām. Mēs ar mammu toties dzīvojām Līnas valstībā.

Zemnieks Eisteins bija cēlies no svefnejariešiem, viņš bija ar pareiziem sejas pantiem, ar pūku zem zoda un jūras vēja appūstiem sārtiem vaigiem, viņa acis bija rāmu viņu maigums, bet rokas bija prāvas, pleci plati, dzīves norieta gados viņš pieņēmas svarā un staigāja ar spieķi. No rītiem viņš bija labā omā, bet vakaros mēdza būt izcili kašķīgs; viņš bija mājas dvēsele, bet, kad bija jāslēdz līgumi vai jāpievēršas jebkam, kas sniedzās ārpus salas robežām, spītīgs kā auns. Visiem zināms, kā viņš aiznesa dāņu zemes mērniekus uz savu laivu, kad viņi bija izdomājuši pabīdīt viņa īpašuma – malējās šēras – robežu piecus metrus uz dienvidiem.

Viņš bija krietnum krietns, kā mēdza runāt vecāmamma Vera, bet viņa bija breidfordiete gan no tēva, gan no mātes puses, viņa bija pļāvusi sienu simt salās. Viņa vienmēr atkārtoja visu jauko

¹ Oriģ. *Lína*, mīļvārdiņš no *Ólína*, Olīna.

divkārt. “Ak, viņš mums smalkum smalks,” viņa teica par cukurgailīti vai par pārdevēju. Vecaimammai bija simt gadu, kad es piedzimu, un simt gadu, kad viņa nomira. Vesels gadu simtenis vecāsmammās. Viņu kristīja pie jūras, viņa bija rūdīta airētāja, bez tēva, Leduszemes meita, manas mātes māte un mana iedomu varone uz laiku laikiem, Verbjorga Jonsdotira. Drīz es viņu satikšu viņā saulē, panākšu vecumā un zintīs un klauvēšu pie viņas durvīm. “Ak tu esi atnākusi, mazā maita?”

Va vellos! Es jau esmu sailgojusies pēc nāves.

Jā, tā es izbaudīju septiņus laimes gadus pie Breidafjorda, līdz tētīm atgriezās atmiņa un viņš atcerējās, ka viņam tai Islandes tālajā krastā ir sieva un meita. Mana jaunība bija salām nosēta. Salām, kas bija pilnas ar mundriem laiviniekiem un sāļas jūraszāles ēdošām avīm. Saulainām un spilgti zaļu zāli noaugušām salām, kas bija atvērtas visiem vējiem, lai arī man atmiņās valda *bezvējš no visām debess pusēm*.

Runā, ka tas, kurš ir bijis visās Breidafjorda salās, ir miroinis, jo daudzas no tām atrodas zem jūras līmeņa. Ja var teikt, ka paisuma laikā to skaits ir nepārredzams, tad bēguma laikā tās ir neparedzamas. Gluži kā daudz kas dzīvē, par ko cilvēks nevar būt līdz galam drošs. Cik daudzās vietās esmu dzīvojuši? Cik daudz vīriešu man ir bijis? Cik bieži esmu bijusi iemilējusies? Katrs atmiņā glabātais mirklis ir kā sala laika dzīvē, teica kāds dzejnieks, un, ja Breidafjords ir mana dzīve, tad salu arhipelāgs tajā ir dienas, ko atceros, un tagad es peldu starp tām uz sava deķa plosta ar to mūslaiku piekarināmo motoru, ko sauc par datoru.

Puk-puk-puk.

“IZVARO BA 112”

1935

Es braucu ar kuģeli “Izvaro”. Ak Dievs, es vēl atceros to nožēlojamo tupeli. Un tās īpašnieku. Viņu sauca Lielais Mange. Viņam bija iesauka Mange Dziedošais Ronis vai vienkārši vecais Mange no Mēness salas.

Viņš bija *salinieks*, tā teica pie mums Breidafjordā, viņš dzīvoja pilnīgi viens kādā no mazākajām salām, kas vispār arhipelāgā bija apdzīvotas, netālu no Skardstrondas krasta. Viņam piederēja dažas aitas un lieliska naftas cisterna, milzīgi liela, viņš to atrada jūras malā un veselas trīs nedēļas noņēmas, kamēr pārvilka to pāri visai savai salai uz laivu piestātņi austrumkrastā, – viņš bija ļoti spītīgs vīrs. Viņš varēja uzpildīt cisternu vienu reizi, un pietika ilgam laikam – pie visa tā, ka viņš tērēja baigi daudz degvielas (ļaunas mēles melsa, ka tumšās naktīs viņš iedzerot to pats, tā teikt, lai ieelļotu rīkli), jo Mange visu laiku braukāja apkārt, kā runāja mūsu strādnieki Svefneijarā, “kafiju meklēdams”. Viņš atšķīrās no citiem eremītiem ar to, ka nekad nespēja palikt vienatnē, viņš ilgojās pēc sabiedrības un tāpēc sagudroja sev visādas darīšanas. “Vai jums nevaig buru dieg’? Atradu to kamol’ tepat netāl’. Nu lab’, tad es vienkārš’ iedzerš’ kafij’.” Par spīti savai saldumrijībai, viņš tomēr bija gaidīts viesis, jo vienmēr nesa interesantas ziņas. Te viņam dūnu pīles bija pasākušas mājās dēt olas (“es šīm viesistabā viet’ ierādīj’, nu jau ir sākuš’s vīt ligzd”), te atkal roņi kļuvuši tik rāmi, ka atlicis viņam tikai apgulties piejūras sausajās niedrēs un sākt dziedāt, lai šie būtu klāt kā saukti.

Mange bija garš, bez bārdas un ar gludu ādu, ar tādiem sulīgi sārtiem vaigiem, kas likās mīkstāki nekā pieauguša melnā alka krūts spalvas. Sāļais jūras vējš bija padarījis šo cieto zivi liegu kā zīds. Ar vienu aci viņš šķielēja, tāpēc visulaik izskatījās pēc vīra,

kurš dzird stāstu, kam grūti noticēt, tomēr viņš tik un tā tic, jā, Mange bija tik lētticīgs, ka ņēma nopietni pat paša pārspilējumus. Viņam bija paspalga un drusku īdoša balss, vārdi vēlās no viņa mutes, kurā, likās, nav visu zobu: “Jāāu, es te nolēm’, pats audzēs’ sev kafij’ pie māj’s. Pavasarī iestādij’ deviņ’s pup’s. Bet vēl gaid’, kad nu dabūs to kafij’ dzert.”

Viņa kuģelis, reiz smuka zvejas laiva, senāk saucās “Uzvara BA 112”, bet kaut kādi hormonu nomocīti puisēļi Rūfeijarā ķērās pie darba un, kamēr saimnieks ciemā ēda visādus našķus, paņēma darvu un izlaboja nosaukumu pa savam. Mange neko nepamanīja un turpināja vagot fjordu uz “Izvaro BA 112” klāja.

Kādu svētdienu vēlā rudenī viņš sprausns un mundrs atkuģoja pie mums, stāstīja visādus pigorus un dzēra kafiju. Es to labi atceros, jo tētis no galvaspilsētas man bija atsūtījis jaunu kleitu ar lielām rūtīm un baltām piedurknēm. Tosvētdien es to biju uzvilкуси pirmo reizi un jutos kā bolacīga lelle. Kad sāka krēslost, mēs iedarbinājām jauno elektrības ģeneratoru, un Mange blenza uz spuldzi, kas kvēloja virs galdiem. Vai viņš nekad nebija redzējis elektrisko gaismu?

“Esu, esu, man tāds ir mājā.”

“Tev Mēnessalā ir arī kāds ģenerators?”

“Jā, jā.”

“Nekad neesmu manījis gaismu tavā salā,” teica strādnieks Skarpe, tāds skarbs reālists no Nordulandes.¹

“Šovakar iededzināš’. Tad jūs redzēs’t.”

Vakarā zemnieka sēta Mēnessalā bija vienās liesmās. Liesmu mēles bija ellīgi augstas, tās skaidri atspoguļojās gludajā jūrā, uguni varēja redzēt pa visu arhipelāgu. Bet Mange gan vairs netika redzēts: viņš uz sava “Izvaro” aizkuģoja uz rietumiem, uz okeānu.

¹ *Norðurland eystra* vai *vestra*, attiecīgi Austrumu vai Rietumu Nordulande, administratīva teritorijas vienība Islandē, ko sauc par sislu (*sýsla*) un kas aptuveni atbilst reģionam, lielam novadam.

ČETRTŪKSTOŠ OLEKTIS

2009

Bet tagad es ar viņu grimstu čučumuižiņā, kas ir mīksta kā dūnas un salta kā ledus, ellīgi zila un elpu aizraujoša, tur noslikušie jūras vilki, sievas un diži dzejnieki aizsteidz kārtot savas lietas pa jūras veltēm nosēto gultni. Mani mīļie jūras dibena kaimiņi: rau, es arī tagad laižos lejup, cik vien man jaudas, buru un airu. Ar savu "Izvaro" kuģi.

Aizmiedzu acis un dzirdu, kā no manis izplūst gaisa burbuļi. Parūka atraujas no nelielās galvas un pārvēršas neparasti biezā medūzā, tā pamāj ar matiem piepeldējušām mencām un pikšām; pūciņa uz paura tikām lēni viņo, bet slimnīcas bikses zem stakles piepūšas un atsedz briesmīgi kārnas kājas: ādas ļerpatas uz tām plīv kā zivju spuras, bet papēži to galos izspiedušies kā mūžsenas kontaktligzdas, pievienoti ciskām ar tievām dzīslām, bet tajās vairs nav strāvas, tās vairs nedejo tango kā senāk Bairesā. Un slimnīcas blūze kā tāda bura pielīp kārnajam kaulu kambarim, kas savulaik bija aplipināts ar baltu miesu, kuru iekāroja būdīgi jūrnieki no visām zemēm. No vaļējās platās apkakles izlien prezim līdzīga ādas zeķe, ko sauc par krūti... Ū, ū.

Lūk, grimst kuprainā bēdu leja, sagumusi mūmija, smaga kā marmora kapa plāksne, tā nav pat pelnījusi krustu, tā nav pelnījusi it neko, varbūt tikai lāpstu.

Jā, pavei, tā nelaimīgā esmu es, un es grimstu:

*Jūra, jūra,
jūti mani, jūriņ,
nu laižos tavā klēpī lejup.*

Un ko es redzēšu, kad sliķšu jūras dziļumos? Jā, es redzēšu mūža dzīli, redzēšu savu ledusauksto, pārsālīto dzīvi, savu liktenīgo

mūžīgo haosu. Zem manis uzmirdz pilsētas, salas un zemes. Vīri smaida kā sami, bet mums pāri peld haizivis ar vācu kāškrustiem uz sāniem, un tālumā atskan vaļu raidītā pretgaisa trauksme.

Un no zaļās tumsas laivās atpeld radnieki kā tāds tunču bars. Vecaistēvs, vecāmamma un visa viņas dižciltīgo dāņu aptieķnieku audze, un vecāmamma Vera pagalam izmirkušā breidfjordiešu džemperī, Eisteins un Līna, tikpat laimīgi un noguruši kā agrāk, un vecvecmāmiņa Blomeija (!) – tāds jūras ilgi nēsāts vecs masts, bet tik un tā spurains, un tur ir mamma... un tētis... viņi peld vienkop svētku drānās, un aiz viņiem tēva brāļi un māsas ar svinīgām sejām: Bēta, Killa, Henne, princis Ole un Pūte... pašās beigās maza meitenīte... maza, maza meitenīte... ar gaišiem matiem, kas vijas ap ausīm kā mikstas peldspuras. Ak vai, mana dvēse! Paraugieties uz viņas seju, tik skaistu, tik rāmu, bet tā izraisīja lielākus postījumus nekā nakts bombardēšana Berlīnē...

Viņi papeld garām tik burvīgi līdzīgi pēc skata kā dusošas dvēseles tai gleznā, kuras autors ir tas tur... norvēģu mākslinieks, kurš gribēja nopirkt no manis māju Skothūsvegā¹, bet es atteicos pārdot, man viņš likās kaut kāds neviža, nespēju iedomāties, kā kaut kāds smulīgs norvēģis varēs tur ar pliku pakaļu vazāties pa manu vecāku gadu desmitiem apdzīvoto telpu. Bet, lūk, tur tā peld, mana ģimene...

Tālāk man jāgrimst vienai.

Četrstūkstoš olekšu dziļumā tiek vērtēts cilvēka mūžs. Un es redzu zem sevis pilsētu kara mutulī: melna un balta pēc krāsas, bet kvēloši sārta ugunīs. Es apsēžos uz bumbas un pabraucu uz priekšu. Esmu ragana uz ugunsmetēja, zintniece uz slotas, kas mēģina pieburt lietu... jā, es izšķīstu tūkstoš pilienos, es krītu, es krītu...

Es krītu pāri visai Tingvetlirai. Es izplājos pa visiem turienes laukiem. Valsts svētki 1944. gada 17. jūnijā sanāk vislietainākajā

¹ Oriģ. *Skothūsvegur*, 'stūra mājas ceļš', iela Reikjavīkas centrā.

dienā. Es saslapinu karogu, apšļakstu šķēpus, lāsēm noteku pa vairogiem un zobeniem, pa lenterēm, cepurēm, to malām, krēslu atzveltnēm, galdiem un teku, jā, arī uz to papīra gabalu, ko paraksta mans vecaistēvs Sveins, mans vecaistēvs Sveins Bjornsons. (Viņš nosusina tās “drebošās asaras”¹ no Islandes nākotnes un domā, ka tas ir lietus, bet jūt sāls garšu un pārļaiž skatienu pār miklo lauku: redz, ka viņš ir tas, kurš šais plūdus tagad nodarbošies ar tautas vadību.)

Bet es pilinos vien tālāk: pa zobenu un uz leju, tāltālu zem vecātēva paraksta, zemē un plaisā, pa to iekšā dziļākos slāņos, magmā, plūstošā lavā, kur uz platformas tup Hitlers un splauj to uguni, kas sadedzināja manu mūžu...

“Tu tagad ēdīsi putru?”

“Ko?”

“Vai gribi tagad uzēst auzu putru?”

“Ellē neviens neēd.”

“Ko?”

“Ellē nevienam nevajag ēst.”

“Herra!”

“Es tev neesmu nekāda Herra!”

“Herbjorga...”

“Mani sauc Blomeija!”

“Miļā Blomeija, te ir tava auzu putra. Vai man tev palīdzēt?”

“Man neviens nespēj palīdzēt!”

“Vai ēdīsi pati? Tev jāēd.”

“Kurš to saka?”

“Mums visiem ir jāēd.”

“Tu man to tikai uzspied, lai es to visu *izdirstu*. Tu beigu beigās gribi mani *dirsināt*. Tad tev vismaz ir ko darīt. Tīrīt aiz manis. Tieši to tu ļoti gribi. Bet es negribu dirst. Esmu jau gana dirsusi!”

Pēc šīs runas es sāku trīcēt un nesakarīgi murmulēt.

“Miļā Herra...”

¹ Vārdi no Islandes himnas (*Lófsöngur Íslands*).

“Blomeija! *Blumeninsel! Das Blumeninsel im breiten Fjord. Das bin ich.*”¹

“Es tak nesaproto vācu valodu.”

“Tu neko nesaproti.”

Viņa skatās uz mani, kaķiski šņācošu sievieti, krunkainu zvēru ar caurumainu parūku galvā, un klusē ar putras šķīvi rokā kā iemiesota muļķība ar uzacīm. Esmu pelnījusi ko labāku. Lai iet pie velna! Esmu pelnījusi ko daudz, daudz labāku. Man šķiet, vismaz nomirt pašai savā gultā un turklāt tā sauktajā “ģimenes lokā”. Bet mani zēni, šķiet, nezina, kas ar mani notiek, vai mani apgērbj vai jau secē. Viņi, šķiet, neapjēdz – lai viņi nāktu pasaulē, bija vajadzīgs 1 gab. mammas. Paši saviem spēkiem viņi to nebūtu dabūjuši gatavu. Nē, bija vajadzīga gludvēderaina māte ar spalvainu stakli, lai izgrūstu tos iežmaugdirsas pa šauru tuneli ārpausulē. Tev būs savu tēvu un māti godāt, kaut kur bija rakstīts, bet kurš digitālajā laikmetā atceras tik literārus izteicienus? Ne miņas ne no viņiem, ne no viņu pupturētajām laulenēm jau veselus trīs gadus, lai arī man, protams, ir savas metodes, kā pārbaudīt, kas ar viņiem notiek.

“Varbūt tu neesi izsalkusi?”

“*No estoy cinco años.*”²

“Ko?”

“Man nav pieci gadi.”

“Varbūt man paņemt no tevis datoru, tad varēsi ēst pie atvāžamā galdiņa.”

“Savāžamā?”

“Nē, at-. Tā tos slimnīcā sauc.”

“Nerunā par slimnīcu. Es neesmu slimnīcā.”

“Labi, labi, es zinu,” viņa saka un paceļ man pagalvi, lai gan es nemaz nelūdzu viņai to darīt, tad sačubina spilvenu, paceļ segu un ierauga olas granātu. Vells, kāda muļļa, kā es varēju aizmirst

¹ Puķu sala! Puķu sala platajā fjordā! Tā esmu es. (*Kļūdaina vācu val.*)

² Es neesmu pieci gadi. (*Kļūdaina spāņu val.*)

to novākt? Viņa izceļ to no segas apakšas. Ja es vēl spētu sarkt, es to izdarītu.

“Kas tas tāds?” šī jautā.

“Tas? Ēē... teiksim, tā sauktā “vēsumlode”, kas man no tiem senajiem laikiem, kad biju slimnīcā.”

“Āā.”

Viņa notic, šī naivā jaunava, un ieliek šo priekšmetu naktsгалdiņa atvilktnē kā tāds bremzēts rekvizītu pārzinis. Es atkal esmu zirgā:

“Tev vajag fiksi ar kādu nokniebties. Tak negribi kļūt par sažuvušu vecmeitu?”

“Es zinu. Tu ne jau pirmo reizi tā runā.”

“Mamma tev bērnu neuztaisīs.”

“Nē, hahā, protams, ne.”

“Varu sameklēt tev džekus. Kā tev patīk mans Maiznieks?”

“Man liekas, es labāk gribētu kādu islandieti.”

“Uf, viņi ir kā žāvētas voblas. Turklāt asinis jaukt ir labi. Lai Irbīte izperē pelikāna olu, tad nāks pasaulē kas jauns.”

“Irbe gaidīs pavasari un savu īsto un vienīgo.”

“Jā, tu esi dikti prātīga meitene. Labāk par mani zini, kā ir pareizi, es savu nevainību ilgi netaupīju. Labi, cālīt, do' šu' to putru!”

10

“MAŠĪNA IR KLĀT”

1959

Man vienmēr grūti gāja ar pirmā Jona jeb Pirmjona, kā vēlāk viņu iesaucu, ķetnām. Viņš burtiski grūda man tās sejā un, rīts vai vakars, vilka nost zeķes un lika viņam masēt kāju pirkstus un pēdas, papēžus un potītes. Es nu nekādi nespēju milēt šī islandieša kājas, kas pēc formas bija kā bērza bluķi, masīvi un cieti,

un tikpat izteikti balti kā koks, kad tam ir noēvelēta miza. Jā, arī tikpat aukstas un mitras. Uz kājām auga nikulīgi nagi kā pumpuri pavasara salnās. Un neaizmirsīsim par smaku, pēckara gados gandrīz visiem oda kājas, vīrieši valkāja neilona zeķes un pat gulēja ar kurpēm kājās.

Kā gan bija iespējams milēt šos islandiešu vīriešus? Vīriešus, kas pie ēdamgalda atraugājās un pirda vienlaikus. Pēc četriem islandiešu vīriem un vēl vairāk piedzīvotājiem es biju kļuvusi par *un vrai connaisseur*¹ perdelības jautājumā, spēju noteikt to veidus un nianšes, kā vīnu degustētājs pazīst dažādas šķirnes. *Purkšķis, smagais bezdelis, gāzes cilindrs, luftwaffe* bija izplatītākie nosaukumi. *Kafijnieks* un *svelpis* arī šad tad gadījās, bet ļaunākās bija *dateles*, kuru speciālists bija vestfordietis Bairings.

Islandieši nemāk, nekad nav mācējuši un nemācēs uzvesties, toties kopumā viņi ir jautri. Tā vismaz liekas islandiešu sievietēm. Viņos ir tāda neskarama rezerve, kam netiek klāt ūdens un aukstums, ko viņi nēsā sev līdz visu mūžu un var atvērt, ja pieņāk skarbi laiki, vai arī nodot nākamajām paaudzēm. Tas, kurš ir apmaldījies tīrelī vai iegrimis sniegā līdz ausīm, vai arī nosēdējis iesprūdis liftā visu vikendu, allaž var atvērt šo īpašo islandiešu rezervi un izķepuroties no grūtībām ar labu stāstu. Pēc klaiņošanas pa pasauli un dzīves kontinentā biju pārgurusi no pieklājīgiem un nepirdošiem kundziņiem, kuri vēra vaļā durvis un nomaksāja rēķinus, bet kuriem nekad nebija nekā stāstāma un kuri vai nu bija aseksuāli, vai gribēja glāstus līdz pat rīta gaismai. Šveiciešu pulksteņmeistari, kuriem vienmēr stāvēja uz “pussešiem”, vai arī franču spalvaiņi, kam pirms gultas priekiem vienmēr vajadzēja vismaz trīs ēdienus.

Vispār jāteic, ka man vislabāk patika vācu vīrieši. Viņos bija saprātīgs līdzsvars starp perdelīgiem ziemeļniekiem un izsmalcinātiem dienvidniekiem, starp precīziem rietumniekiem un

¹ Par īstu lietpratēju. (*Franču val.*)

trakiem austrumniekiem, bet pēckara gados, saprotams, viņi bija kā salauzti. Ar viņiem neko daudz nevarēja pasākt, iekams viņi nebija saremontēti. Kam gan bija vēlme ar viņiem čakarēties? Londonieši bija pozitīvi un *jolly*¹, bet viņu slavenā ironija man likās mehāniska un ar laiku sāka apnikt. Šķita, ka ironijas mašīna viņos ir iznīdējusi jēlkādu nopietnību. Franču mašīna toties maļ tikai nopietnas lietas; kad varžēdāji sāk virknēt kopā lietvārdus, jebkuram cilvēkam no tā var aizbraukt jumts. Itāļi pielūdž ikvienu sievieti kā karalieni, bet, kad tiek ievesta mājās, viņa pēkšņi pārvēršas par lupatu vīkšķi. Jeņķis ir mundrs džeks un domā vērienīgi: viņš vienmēr grib nogādāt cilvēku uz Mēness. Tai pašā laikā viņš ir neciešami sīkumains, sliktāks par knauzerīgāko šuvēju, un kosmosa kuģī tādām uznāk histērijas krampji, ja kāds ir nejauši apēdis viņa riekstu sviestu. Krievi man likās interesanti. Patiesībā viņi bija islandiskāki par visiem, vienmēr iztukšoja visus traukus līdz dibenam, izklaidējās līdz bezfilmai, zināja n-tos aņukus un nekad nerunāja nopietni, izņemot reizes, kad pudele bija cauri, tad viņi sāka kautkāt pēc mammās, kas dzīvoja divtūkstoš kilometru attālumā, bet tik un tā katru mēnesi kājām atnāca pie viņiem ar izmazgātu veļu. Viņi bija galīgi kukū un gultā mētāja lielākus čempionus nekā mūsu dārgie tautieši, tak beigās man tā gultas fizkultūra tomēr piegriezās.

Skandināvu vīrieši ir tikpat netaktiski kā islandieši. Vakariņās viņi apdzeras, skaļi smeļ un kļiedz, beigās pat sāk “dziedāt”, un tas notiek pat pieklājīgos restorānos, kur cilvēki ir samaksājuši naudu, lai tiktu pasargāti no pasaules kņadas. Tak viņu maki pavisam skaidrā gaidīja viņus garderobē, turpretim islandieša zutnis visiem pieejams stāvēja galda vidū. Šai ziņā mūsu vīros bija vairāk no vikingsiem. “Slava ir viens, bāba – pavisam cits,” ierunājās mans Bairings no Bolungarvīkas. Katram vakaram bija jābūt *vēsturiskam*, citādi tu biji lūzeris. Bet nākamajā dienā šie paši varoņi

¹ Jautri. (*Angļu val.*)

pārvērtās bezgribas lupatās. Islandiešu sievietēm neapnīk vadīt laulību kā tādu uzņēmumu, bet personāla atlases ziņā viņām, protams, nav paveicies. Man bieži nācās atlaist savus darbiniekus, tomēr neko jēdzīgāku es tāpat nespēju atrast.

Beigās man tomēr izdevās iemīlēt viņus, šos islandiešu lempjus, vismaz līdz ceļiem. Zemāk man nekādi tas neizdevās. Un, kad mana Jona Pirmjona ķetnas iznāca no manis dzemdību nodaļā, es nolēmu: “Nu vienreiz pietiks.” Tās bija maza, bet precīza kopija: Jona ķetnas bonzai formā. Man uzreiz uznāca ķermeniska nepanesamība pret tēvu, un es neatļāvu viņam nākt uz dzemdību namu apraudzīt bērnu. Gaitenī dzirdēju tikai izbrīna notis viņa basā, kad vecmāte paziņoja, ka ir izsaukusi viņam taksi. No tā laika man ir izveidojies šāds paradums: kad šķiros no saviem vīriešiem, es izsaucu viņiem taksi.

“Mašīna ir klāt,” kļuva par manu mīļāko teikumu.

11

JONIZĀCIJA

1959–1969

Laikposmā starp Otro pasaules karu un mencu kariem¹ katru otro vīrieti Islandē sauca Jons. No šiem Joniem burtiski nebija kur likties. Nebija iespējams nostāties uz deju grīdas, lai nesapītos ar kaut kādu Jonu. Desmit gadu laikā man piedzima trīs dēli no trim Joniem, un daži mani saukāja par Jonu inkubatoru.

Jons Haraldsons bija pirmais, gludi pieķemmēts vairumtirgotājs ar bedrīti vaigā un piparsārtu sejas ādu. No viņa man piedzima Haralds Skaistmatis.

¹ *Dorskastrīd*. Mencu kari – politiski strīdi starp Islandes un Lielbritānijas valdību par zvejas tiesībām Islandes ūdeņos (1958–1976), arī fiziski konflikti.

Abi bija kurlmēmi.

Pēc tam nāca Jons B. Olafsons, kas bija pazīstams iekš *sixties*, viņu saukāja par Jombi. Viņš bija rudmatains spalvasvīrs laikrakstā *Tíminn*¹, labs gultā, bet ārpus tās diezgan nekāds. No viņa man piedzima sviestmaižu karalis Olafs, kurš tagad dzīvo Bergenā; viņš vislabāk jūtas pie maizes, bet mātes apciemojumi gan viņu ārkārtīgi garlaiko.

Beigās nāca Jons Magnusons, jurists un speciālists ģealoģiju jautājumos; Nonni Mags² izplūda miesās un bija īsts miera-mika, viņš vislabāk prata plūkt dienu (*carpe diem*), to viņš darīja katru mīļu brīdi, tā teikt, neatlaidīgi, un arī ar glāzīti rokā. No viņa man uzradās Mage, Magnuss Likumnieks. Šim tēvam un dēlam bija daudz radu, pašam Jonam bija veseli trīs tēvi. Jons pats plātījās, ka ir vienīgais šobrīd dzīvais cilvēks, kam rados ir pilnīgi visi islandieši. “Sveiks, tēvoc, sveika, tante!” – tādi bija viņa vārdi. Sliktākais, ko viņš varēja pateikt par cilvēku, bija: “Tas man svešs kā septītajā augumā.”

Ērtības labad es saukšu savus Jonus par Pirmjonu, Vidusjonu un Beigujonu.

12

GROSSE FREIHEIT³

1960

Un tad bija Fridjons.

Kad biju izsaukusi taksi Pirmjonam, es ar steigu devos uz Hamburgu, kur nodzīvoju divus gadus, ja neklūdos. Es vēl biju

¹ “Laiks”.

² Nonni ir saīsinājums (miļvārdiņš) no *Jón; Magg* ir patronīma *Magnússon* īsinājums.

³ Lielā brīvība. (*Vācu val.*)

par jaunu Islandes ikdienai, man vēl vajadzēja pabaudīt dzīves kausu, pirms samierināties ar “nāvi pēc dzemdībām”; sievietes tak zina, ka, laižot pasaulē bērnu, viņas pašas mirst. Tiesa, es jau biju dzemdējusi bērnu un atteikusies mirt viņa dēļ – es dzīvoju vien tālāk, bet tā bija kļūda. Netaisījos to atkārtot. Pēc sešiem mēnešiem es biju izcietusi gana, man apnika vienai vilkties ar zīdaiņa ratiem pa Bankas ielu, kad iegriezās ziemeļu vējš un no debesīm nāca lietus ar sniegu. Nebiju radīta pelēcībai. Nesen dzimušo dēlu atstāju *Johnson & Mütter* Brāļpilsētas ielā. Bet šai miklajā un siltajā kafijas ģimenē jau bija uzradusies mana mamma. Viņa nodzīvoja ar Fridriku Džonsonu septiņpadsmit gadus, kamēr tēvs virpināja kāškrustus, kurus bija savācis mājās no kara.

Tas bija pēdējais mēģinājums kaut ko no sevis radīt. Man jau tuvojās trīsdesmit, bet nebiju no dzīves iemācījusies neko citu kā vien apieties ar rokasgranātām un dejojot tango. Hamburgā iedomājos iemācīties fotografēšanu. Man vienmēr bija patīcis zīmēt, un Ņujorkā Bobs man bija atvēris spraugu uz šo jauno mākslu. Viņa tēvam bija oriģināla Mana Reja fotogrāfija un grāmatas ar Bresona un Brasaja darbiem, kas ielipa man acīs kā tipogrāfijas krāsa pie nagiem. Allaž devu priekšroku dzīvām bildēm, nevis kaut kādiem studiju uzstādījumiem. Pēc tam aizrāvos ar Lī Milleri, īpaši viņas Otrā pasaules kara fotogrāfijām. Dzimtenē no smalkā gala maz kas bija rodams, ja nu vienīgi Kaldals¹, un es darīju, ko varēju, sekodama līdzī jaunumiem fotomākslā, šad tad pirku *Vogue* un *Life Magazine*, kad tie bija dabūjami. Neviena islandiete nemācījās fotomākslu ar tādu degsmi; pat tēvs man teica: ja nu man vispār ir uz kaut ko talants, tad tas ir “mirkļa mākslā”.

Biju padzīvojusies Hamburgā *im Kriegszeit*². Tur viss bija drupās, bet tagad viss bija atkal tīrs un smalks. Vācieši prot izsisties

¹ Jons Kaldals (*Jón Kaldal*, 1896–1981), viens no slavenākajiem islandiešu fotogrāfiem, portretists.

² Kara laikā. (*Kļūdaina vācu val.*)

uz augšu. Toties bija baiss dzīvojamā fonda trūkums, un pēc neilgiem meklējumiem es kļuvi par *Mitvermieter*¹ Šancītē, *Schanzenviertel*². Noīrēju vonungu ar vācu meiteni un viņas draudzeni francūzieti, vārdā Žozefīne. Viņas bija daudz jaunākas par mani, spraunas meičas; nakts dzīve viņām sākās agri un diena – vēlu. Tik un tā mūs iesūca sevī izklaides, un manā atmiņā Hamburga ir tīta vienā miglā – es klenderēju starp naktsklubiem un savu tumšo istabeli.

Žozī bija viena no tām pilsētas cacām, kas runā tikai ar “sva-rīgiem ļaužiem”. Un Astrīda Kirhherra³ jauniešu vidū Sv. Pauli rajonā bija kļuvusi par tādu kā zvaigzni, blondīne ar īsu matu griezumu, trausla skaistule, kas bija pasākusi niekoties ar fotoaparātu. Tolaik topa vietas bija *Kaiserkeller* un *Top Ten Club*, un kādu vakaru mēs ieklidām pirmajā un ieraudzījām zēnu blici no Liverpūles izpildām kaut kādu brīnumainu gabalu. Zālē nebija nekādas eksplozijas, tā notiks vēlāk, bet varēja just, ka šī mūzika nes sev līdzī jaunu filingu. Viņi spēlēja amerikāņu rokmūziku pa Eiropas modei. Jaunieši Hamburgā, kas bija uzauguši ar Bahu un alus džezu, ko tādu vēl nebija dzirdējuši. Protams, man pops bija tumša bilde, bet arī mani paņēma šo smuko, mataino zēnu nevainība un spēlētprieks. No viņiem staroja tāda nesen iegūta brīvība: beidzot mēs cik necik bijām atstājuši karu aiz muguras.

Es vismaz nekad nebiju dzirdējusi, ka par to kāds atļautos jokot. Koncerta vidū grupas līderis pagriezās pret publiku un teica: “Hellou, skūtgalvj! Jūs zināt, karu uzvarējām mēs.” Publika nesmējās. Tajos gados Eiropā neviens nesaprata angļu valodu. Šīs valodas izplatītāji vēl nebija noslēguši savu disku distribūcijas līgumu.

¹ Kopīrnieks, īrnieks komunālajā dzīvoklī vai komūnā. (*Vācu val.*)

² Kļūdainš pieraksts (*Schansen-*). Iespējams, autors apspēlē *Chancen* (‘izredzes’). Pareizi: *Schanzenviertel*, rajons Hamburgas centrā.

³ Astrida Kirhherra (*Astrid Kirchherr*, 1938–2020), slavēna vācu fotogrāfe un māksliniece, kas draudzējās ar bītiem.